ÄSF-Nytt

Våren 2017 Årgång 29
Medlemsblad för Ängelholms Släktforskare

Vi är en förening för dig som är intresserad av släktforskning

Foto
Svappavaara
Karina Olin

En berättelse om en Karolin och en ljuskrona

Gunnar Jakobsson

En räkning i Ängelholms arkiv

Tore Månsson

Sorgeliga saker…

Britt Paulsén

Styrelsen

Ordförande Nils-Olov Freij
Tfn 0431-18012, 070-6786997
e-post:

Vice ordför. IT-ansvarig
Thomas Brorsson Tfn 0431-20191
e-post: brorsson.thomas1@gmail.com

Kassör Karina Olin
Tfn: 0431-410295
e-post: karina48.ae@gmail.com

Sekreterare Ilse Cort Wahlroos
Tfn: 0733-254481
e-post: ilse.wahlroos@telia.com

Vice sekreterare Ingrid Andersson
Tfn: 070-6720947
e-post: ingrid.andersson@bjarenet.com

Webmaster Per Ekelund
Tfn: 0706-293551
e-post: per.g.ekelund@gmail.com

Ledamot Bengt Möller
Tf 070-95737948
e-post: bengt.e.t.moller@gmail.com

Valberedningen:
Ewa B. Andersson
Lennart Holmberg

Besöksadress: Planteringsvägen 7 B, 262 52 Ängelholm.
Postadress: c/o Karina Olin
Sockerbruksgatan 12 B, 262 64 Ängelholm.
E-post: engelholm.genealogi@gmail.com
Hemsida: www.engelholm-släkt.se
Bankgiro: 5571-9504
Orgnr: 839400-8612
Medlemsavg 175,00 kr/år

Redaktör ÄSF-nytt:
Ewa B. Andersson
Tfn 0431-434120
e-post: ewa.bondheson@telia.com
Tore Månsson
Tfn: 0431-14197
e-post torevam@hotmail.com

ÄNGELHOLMS SLÄKTFORSKARE

Innehåll

Föreningsinformation	sid 2
Ordföranden har ordet	sid 3
En räkning i Ängelholms stadsarkiv	sid 4
Sorgeliga saker…	sid 5
Vid Sockenstämman i Munka-Ljungby Kyrka	sid 7
En berättelse om en Karolin och en ljuskrona	sid 8

Ängelholms Släktforskare Grundades 1988 för att främja släkt- och folklivsforskning med omnejd.

Föreningen har egen lokal för arkiv, bibliotek med utlåning, studieverksamhet, datasökning, tillgång till andra medlemsblad m.m.

2015 ändrades namnet till Ängelholms Släktforskare

Ordföranden har Ordet

Vi som släktforskar och är intresserade av hur våra förfäder levt och haft det, har under denna höst förhoppningsvis haft nya upptäckter i databaser och arkiv.
Vår förening har varit flitig. Många är de kurser som har genomförts från nybörjar kurs till fortsättningskurser, paleografi, och Disgen registerprogram.
Öppet hus varannan torsdag, samt ett nytt försök att komma intresserade något närmare genom att vara på något av våra bibliotek i kommunen. Denna gång var vi på biblioteket i Munka-Ljungby, ett försök vi kommer att fortsätta med.
Ett stort tack till styrelse, alla kursledare och andra medlemmar som ställt upp och gjort en insats för föreningen.
Vad som kommer att hända till våren, kan ni läsa här i tidningen, eller på vår hemsida.

www.engelholms-släkt.se

Tack för detta året, och jag önskar er alla en God fortsättning på det nya året.

Nils-Olov Freij

Vi söker kursledare

Föreningen söker kursledare till våra populära Fortsättningskurser. Det många som vill fortsätta och forska vidare när t. ex. Nybörjarkurserna är slut.
Känner du att just du vill, eller känner någon som kan hjälpa till så hör av dig till föreningen för mer information.

E-post: engelholm.genealogi@gmail.com
Eller kontakta Thomas Brorsson på tel. 0431-20191,
E-post brorsson.thomas1@gmail.com

Öppet hus Våren 2017

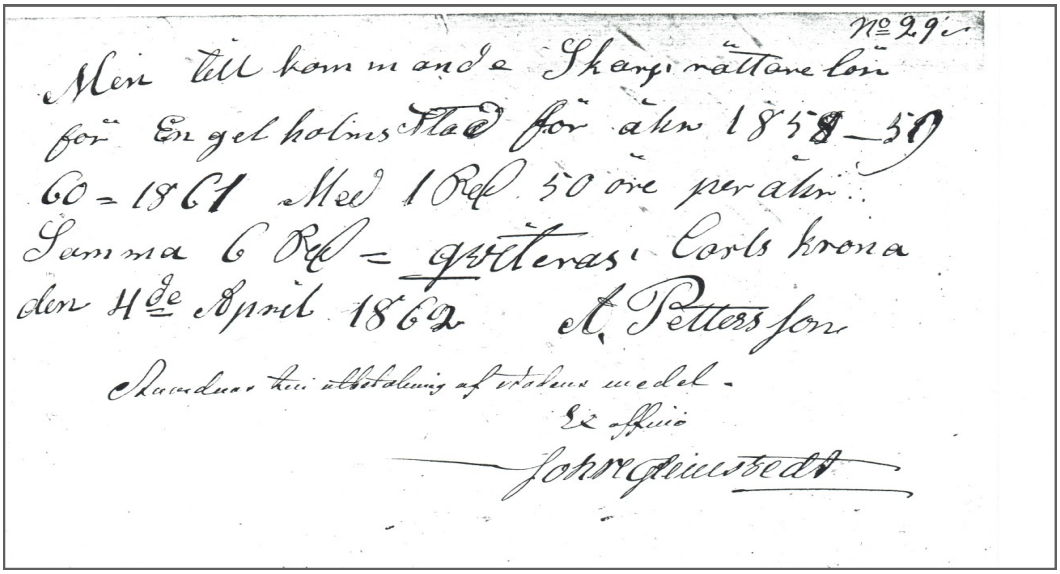
Torsdagar varannan vecka

från 26 jan.

Kl. 13.00-17.00

Se info på hemsidan

En räkning i Ängelholms stadsarkiv

Räkningen är utfärdad av skarprättaren Anders Pettersson i Blekinge som från 1838 till sin död 1868 var skarprättare med ansvar för avrättningarna i en stor del av södra Sverige.

Anders Pettersson var bosatt i Blekinge och född i Ramdala 1809.

1853 hade han varit på Södra Åsbo härads avrättningsplats på Björnekulla backar och halshuggit Nils Andersson och Jöns Ramberg som blivit dömda till döden för stöld, mord och mordbrand i Starby.

Pettersson var tydligen oskicklig vid detta tillfället och behövde hugga flera gånger på båda brottslingarna. Han ursäktade sig med att han led av kraftlöshet eftersom han varit illamående i flera dagar.

Någon avrättning i Ängelholm behövde han aldrig verkställa. Han uppbar dock ett årligt arvode för att vara till hands.

Tore Månsson

Vårt kursutbud våren 2017

Föreningen erbjuder följande kurser:

Nybörjarkurser

Fortsättningskurser

Paleografikurser

Disgen 2016

Temakurser

All information hittar ni på vår hemsida under KURSER

”Sorgeliga saker…

Mörka hemligheter stiger plötsligt fram i kyrkböcker och gamla dagstidningar. Nattsvarta hemligheter; spökskepp som sakta glider ut på Mälarens vatten, sovande skeppare och en förlupen hustru; skeppsgossen ung och lite vilsekommen och en övergiven make i Karlskrona.

I staden larm och skråL. Fullsatta krogar, där bägare töms och skratt rullar mellan väggarna. Två glada sjömän på väg därifrån, i famnen ömt hållande en brännvinskagge. Målet är slupen Anna nere i hamnen. Skepparen – Jacobsson från Oskarshamn, - känner man sedan gammalt. Tankarna är sluga, illvilliga och dolska. Slupen vill man ha – till vilket pris som helst.

I närheten av Ragvaldsbron låg slupen. Dit gick de raglande stegen. Väl ombord på Anna lösgjorde de skeppet, hissade seglen och styrde in åt Mälaren. När man kommit en bit ut på vattnet väcktes de sovande; skepparen, kvinnan Elna och skeppsgossen Nilsson. Brännvinet gick laget runt, stämningen steg och alla blev berusade. Då den unge Nilsson gick upp på däck för att koka kaffe, upptäckte han uppkommen där, att slupen, med hissade segel, lämnat hamnen.

Bestört for han ner i kajutan för att berätta om detta. Gräl och bråk uppstod då och när skepparen ville gå upp på däck, hindrades han av den ene sjömannen, som med ett knytnävsslag slog honom till golvet. Det följdes av slag med både hovtång och stekpanna. När Jacobsson givit upp andan släpade de två kumpanerna upp liket på däck. Där fäste man några ombord varande tegelstenar vid liket och kastade det överbord.

Kvar i kajutan var Nilsson och kvinnan Elna, som i början troddes vara gift med Jacobsson. Vid senare tillfälle har man i kajutan funnit ett prästbevis, som talade om att Elna var en gift kvinna från Blekinge. När våldsverkarna var tillbaka i kajutan, fortsatte man supandet. Efter en stund gav man sig på den arma kvinnan, som överfölls på ett liknande sätt som skepparen. Innan hon hade slutat andas skändade man henne, varefter man med en snara ströp henne. Även detta lik slängdes överbord, men sänktes med slupens dragg fastgjord vid kroppen.

Den stackars ynglingen *……som under dessa ohyggliga uppträden tvungits med hotelser till livet att förhålla sig passiv, blev efter desamma likaledes hotad att få dela husbondefolkets öde om han ej iakttog obrottslig tystnad.”* Mot detta löfte blev han skonad för all misshandel.

Fram emot dagningen hade slupen hunnit fram till närheten av Lilla Ekensberg, där densamma hade blivit förtöjd. Den ene mördaren hade då lösgjort slupens båt och med densamma roende begivit sig bort från spökskeppet. Varthän visste man inte då. Den andre mördaren hade lagt sig att sova. Då tog Nilsson tillfället i akt för att komma undan. Han drog då i aktertrossen så att slupen kom närmare land. Sedan hade han medels en ombord varande bräda ”praktiserat sig” ner i sjön. På stället var det tämligen långgrunt och han kunde vada i land för att sedan bege sig in till staden.

Tidigt denna lördagsmorgon gick den 18-årige ynglingen till polisen, där han berättade om de fruktansvärda dråpen som skett på slupen Anna under den gångna nattens mörkaste timmar.. Han redogjorde så gott han kunde, men uppfattades som lite slö. Dock fick man klart för sig detta ohyggliga drama och skickades genast polis till stället, där de ombord fann den sovande mördaren. Han häktades omedelbart. Stora blodpölar i kajutan och blodspår på däck talade för den hemska berättelsens sanningsenlighet.

Spaningen efter den andre sjömannen ledde oväntat fort till hans gripande. De detektiva överkonstaplarna, som genast efter anmälan, begett sig ut på spaning anträffade honom på söndagen i Munsön i Mälaren i en sandtäckt benämnd Löthen. Redan första anblicken av honom angav honom som brottslingen. På hans rock fanns nämligen fastklibbade blodfläckar.

Åren var 1881 – 1882.

Dessa ohyggligheter spreds snart som en löpeld i riket. Man kunde läsa om det i Hufvudstadens tidningar, i Östgöten, i Värnamo, på Gotland, i Kalmar och i Blekingsposten. Man fortsatte att följa rannsakningar och dom och det blev som en följetong i kriminalhistoria.

Mördarna var från Rådmansö, den ene född 1853, den andre 1855. Ynglingen Nilsson var född 1863 i Skånela. Offren var marinbefälshustrun Elna född 1842 i Karlshamn samt den 60-årige skeppare Jacobsson bördig från Oskarshamn. Draggningen efter de två liken blev svår, eftersom man inte visste exakt var de hade blivit kastade överbord. Senare

under det första rannsakningsförhöret erinrade sig den ene, Erik Österman, att man nog hade sänkt Jacobssons lik hitom Smedsudden och kvinnans i närheten av Karlshäll.

Första rannsakningen hölls på tisdags e.m. De tilltalade, Andersson-Sköld och Österman, fick var

för sig redovisa för sitt föregående liv. Östermans far var död, men modern och fem syskon voro i livet. Han hade inte gått i skolan sedan han var 10 år gammal; kunde läsa liter men ej skriva. Sedan han var 20 år gammal hade han seglar på sjön, anställd hos andra. En gång, en kortare tid , hade han haft egen skuta. För stöld hade han undergått 3 månaders straffarbete, men inte varit tilltalad för annat brott.

Andersson-Sköld visste inte om hans föräldrar levde, men han trodde så. Han hade vistats i hemmet tills han var 17 år. Allt sedan dess hade han varje sommar seglat än på Saltsjö än på Mälaren, för det mesta i andras tjänst. En liten tid hade han fört skuta för annan persons räkning. Själv hade han ett par somrar haft egen skuta och fört den. Han hade undergått bestraffning för första resans stöld med inbrott och för andra resans stöld. Den senare hade han uttjänat i våras. På vintrarna hade han inte haft något stadigt arbete utan hjälpt till lite här och lite där med att reparera båtar. Han sade sig kunna läsa och skriva.

Sedan följde vars och ens redogörelse för hur de tillbringat tiden närmast före det hemska dådet. Sköld uppgav att de båda den 12 februari lämnat Köpingsskonaren (där de båda haft hyra och där lärt känna varandra) och begett sig in till staden. Där hade de tillbringat mesta tiden med krogbesök fram till torsdagsaftonen, då de begav sig ut till Liljeholmen. Här hade de övernattat i en vedbod hos en fiskare. Dagen efter fortsatte de till en bekant vid Hornsberg där festandet fortsatte. Därifrån hade de rotts över till Marieberg, där de tänkt låna en båt. Men de begav sig åter till staden och under tiden samtalade de om utsikterna att kunna få en egen skuta. Av detta hade ”smålandsgubben”, såsom Jacobsson kallades, kommit på tal. Sinsemellan hade de kommit överens om att utföra mordet. Enligt Sköld kom förslaget från Österman.

Östermans redogörelse skilde sig i vissa detaljer från Skölds. Han sade att det var först sedan de kommit ombord på slupen Anna, som de hade kommit överens om att mörda de sovande och bemäktiga sig skutan. Vidare förnekade han beskyllningarna om att ha burit hand på Jacobsson. Hovtången hade han lämnat till Sköld, så fort de kommit ombord och det var inte han som ströp skepparen. Han nekade också till att ha skändat kvinnan efter det han strypt henne. Han påstår att Sköld sagt till honom:*”Stå inte och se blyg ut, utan stryp käringen.”* Man skyllde skulden på varandra. Sedan ynglingen Nilsson omtalat sina levnadsomständigheter avslutades första dagen i detta mål.

Andra dagens rannsakan blev återigen de åklagades redogörelse för det hemska dubbelmordet. Nya detaljer framkom och man fortsatte att beskylla varandra. Dagen avslutades med att man läste upp protokollet över obduktionen av den mördade skepparen Jacobsson. Av det framgick att Jacobsson erhållit så svåra skador av slagen i

huvudet att huvudskålen och och pannbenen på flera ställen var krossade. Döden hade inte varit följden av strypning eller kvävning i vattnet. Målet uppsköts på åtta dagar.

En solig morgon den 28 juni 1882, strax innan kl. 8.00 samlades en skara allvarstyngda män i ett rum på kronohäktet Långholmen. Överståthållareämbetets Stadsfiskal Gilljam lästen upp sin fullmakt och tillkännagav på formenligt sätt, skälet, varför de var samlade här. Därefter tillade han:*”Mina herrar, klockan närmar sig åtta;låtom oss gå.”- Afrättsplatsen var en liten sammanträngd bakgård, obetydligt lång och säkert ej öfver tio alnar bred. Vi skulle befinna oss i största närhet af deliqventerna och exekutionen. Schavotten befann sig höger om ingången. Den var uppförd af nya finhyflade bräder. Under detta plan skeno tvenne svarta likkistor mellan gröna eklöf. Sjelfa stupstocken var likaledes beklädd med eklöf. I närheten af denna syntes tvenne större, svarta fodral. I dem gömdes de båda bödelsyxorna.*

Skarprättare Hjort, en 70-åring hopsjunken av ålder och sjukdom, satt vid ett bord i sin guldtränsbelastade uniform. Skulle han klara av detta uppdrag? Mellan två själasörjare fördes den först livdömde, Österman, in på gården iklädd samma blodbestänkta kläder som vid brottets genomförande. Uppe på planen stannade han med orden ur bibeln:*”Jesus Kristi, Guds sons blod, renar oss från alla våra synder.”* Den 70-årige bödeln hade rest sig och med en herkulisk framtoning utförde han sitt verk. Sedan den första kistan fått sitt innehåll bytte man stupstock och i nästa ögonblick infördes Andersson-Sköld.

Om Österman synts liten och oansenlig så visade Sköld upp en helt annan karaktär. Han var en jätte i kroppsbyggnaden, med ljust hår och skägg samt blå ögon. Frimodigt framsade han sina bibliska ord. Extra krafter behövdes till

denne kraftige man. Även till detta uppdrag räckte skarprättare Hjort till.

Som avslutning på sitt referat skriver K.A *”Till sist kan ju nämnas, att Sköld sof godt dödsnatten, ej så Österman. Båda åto med aptit kl.7 på tisdagsmorgonen hvar sitt smör och bröd. En qvart innan de gingo till döden, fingo de hvar sitt glas rhenskt vin.* (Den kursiva skriften är tagen ur Wärnamo tidning, sign K.A.)

Hur gick det för den övergivne äkta maken i Karlskrona? Marinbefälet och förtennaren Anders återvände efter en del år till sin hembygd i Oskars socken i trakterna av Nybro. Där i Klenemåla mötte han Ingrid Maria. Med henne bildade han hjonelag. Äktenskapet tycktes lyckligt och av deras tre flickor kom den yngsta ”lilla Jenny” att blir farmor till mina barn. Så blev det till slut ljust för Anders i hans vandring.

Britt Paulsén

Vid sockenstämman i Munkaljungby Kyrka Söndagen den 21ste September 1817

Munkaljungby Församling hade idag sammanträdt efter förut skedd laga pålysning till allmän socknestämma, för att än vidare höra sig föreläsas Kongl Majsts Nådiga kungörelse af den 30 sistlidne april, rörande nödvändigheten af inskränkningen uti införsel och förbrukning af utländska yppighetsvaror, och wardt denna församling så rörd och lifvad af Kongl. Majsts landsfaderliga uppmuntran till sparsamhet och tarflighet, att den för att den, ådagalägga sin underdåniga lydnad, och i sin krets hämma den förderfliga yppighet, som i sednare tider inrotat sig, så i föda som i kläder, frivilligt och med största redobogenhet förenade sig i följande:

Primo: att icke widare förskaffa sig några utländska kläder och tyger, hwarken för sig. Hustru eller barn, utan blifwa wid de inom Riket tillwerkade, och hälst sådana, som äro hemmawäfde och bland allmogen, efter socknens gamla bruk och sed samt förfäders enkla och anständige klädesätt.

Secundo: att hädanefter som hittills icke nyttja några främmande drycker, såsom caffe, rom, winer m.m. i deras hus och att sorgfälligt undwika allt som strider emot Kongl. Majsts hulda och Nådiga wilja i högstberörde författning.

In fidem
Carl Isack Brodd

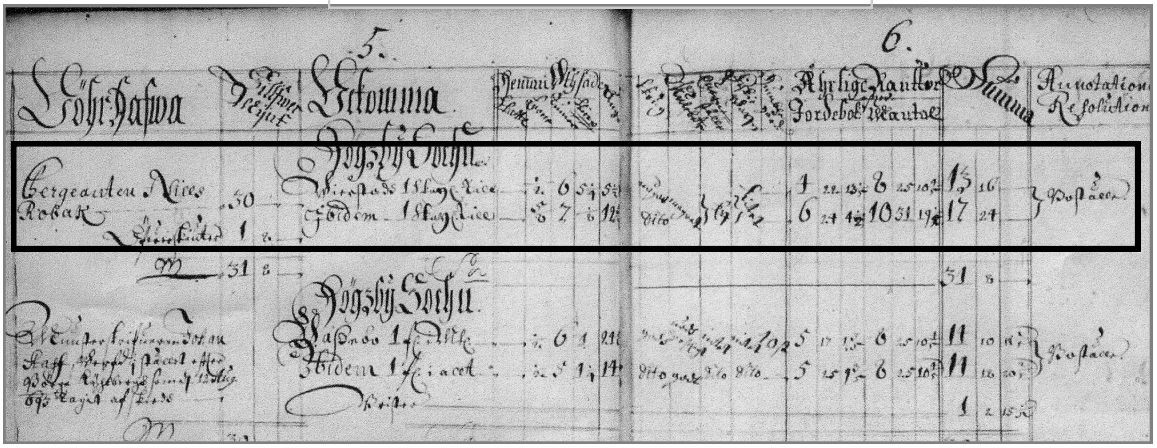
Den kungörelse som sockenstämman i Munka-Ljungby fått uppläst för sig var underskriven på Stockholms slott av kung Carl XIII.
Den ville inskränka införsel och förbrukning av utländska yppighetsvaror men ville inte stadga föreskrifter om klädsel och levnadssätt.
Den föreskrev däremot ett förbud mot offentlig försäljning och förtäring av tillrett kaffe vid 10 riksdalers vite för både säljare och köpare.
Vidare förbjöds försäljning och förbrukning av alla utländska vinsorter.
I Munka Ljungby gick man längre och ville frivilligt avstå från utländska kläder och tyger.

Tore Månsson

En berättelse om en Karolin och en ljuskrona

Berättelsen börjar på tidigt 1630-tal. Då fanns vid Kalmar regemente en pipare och trumslagare som hette Jacob Roback. Troligen kom han från Polen och tog värvning i Gustav II Adolfs armé i samband med dennes fälttåg under 30-åriga kriget. Kungen lät vid den här tiden dugliga polska allmogemän bosätta sig på småländska kronogårdar.

Nils Robacks inskrivning vid Kalmar regemente

Till att börja med tjänade Jacob Roback som dräng hos bonden Peder på Spinekulla (eller Spinkekulla) i Virserums socken. Enligt boskapslängden 1622 framgår att Peder födde en häst, en stut, två kor, sex får och två svin. Under rubriken ”Ödeshemman” 1631 kan man läsa att Peder var innehavare av 1/8 mantal av Spinkekulla som åbo med en och en halv tunna utsäde, en fåle, en ko och två kvigor. Rubriken ”Ödeshemman” tyder på att elden härjat hans gård. Under tiden som dräng gifte (hustruns namn är okänt) sig Jacob och därefter övertog han Spinkekulla.

Nöden klappade dock på porten och Jacob tvingades åter ut i kriget för försörjningens skull. Kort efter att Jacob gett sig av födde hustrun 1635 Claes, den första av tre söner. Jacob återvände till Sverige efter sex år i fält som en bruten man, han hade blivit ”styv i lederna och tung i bröstet”. Han och hans hustru fortsatte sin levnad därefter under knappa förhållanden i den närbelägna gården Totemåla där barnen uppfostrades.

Claes Roback växte upp och blev en djärv och målmedveten man med livligt lynne och ett något hetsigt sinnelag. Eftersom han växte upp under krigstider blev han tidigt volontär vid Smålands kavalleriregemente där han bland annat deltog i Carl X Gustafs polska fälttåg som avslutades med regementets sträckmarsch från Polen mot Danmark och den följande övergången på bågnande isar över Stora och Lilla Bält. Efter freden i Roskilde 1658 då Skåne kom att tillhöra Sverige återvände han till Småland där han bosatte sig 1661 på gården Klemmestorp i Tuna socken. Claes gifte sig med Märta Nilsdotter som var änka efter Claes´ fältkamrat Didrik Libenhudj (författarens anor i rakt nedstigande led), troligen en baltisk legosoldat. Claes gav Märtas och Didriks son Aron släktnamnet Roback.

Mycket tack vare den driftiga och kloka Märta utvecklades gården på ett ekonomiskt positivt sätt. Claes själv ägnade mycket tid till att driva olika rättsprocesser mot sina grannar t.ex. släkten Hammarskjöld (Dag Hammarskjölds förfäder) på Tuna säteri. Det kunde handla om ålfiske i gränsvattendrag eller mot staten (skogsordningen) för att ekskogen kvävde åker och äng. I en inlaga 1662 till häradsrätten över Klemmestorp kan man läsa ”är igenväxt af små ekeskog och stå lika som en hompåker i hans gärde, och sålunda förquäfwer bådhe åker och äng”.

Claes Roback och Märta Nilsdotter fick sex gemensamma barn, fyra pojkar och två flickor. Sonen Nils som föddes 1673 var nummer fyra i barnaskaran. Det är hans livsöde som vi fortsättningsvis följer.

Nils växte upp under inflytande av sin familj till en ambitiös och uthållig men kanske i vissa avseende drömmande ung man. Trots stor kärlek till sin hembygd uppfyllde han fädernearvets plikt och inställde sig till krigstjänst. Vid Kalmar regementes generalmönstring år 1692 hittar vi den 20-årige Nils som sergeant vid livkompaniet och välbeställd boställshavare på Wierstad i Högsby socken.

Nils var ståtlig och välvuxen och flickorna i Tuna kastade längtansfulla blickar efter honom när han kom ridande hem till Klemmestorp för att besöka sin gamla familj. Den som så småningom vann hans gunst var Brita Persdotter Hiort, dotter till den vresige prästen Peder (Petrus) Hiort och de två gifte sig 1694 i Tuna. Paret fick några lyckliga år tillsammans och 1696 föddes ”Schiershianten Robacks lilla Son i Wierstad”. Pojken, som döptes till Clas, insjuknade dessvärre och dog 14 dagar efter födelsen och några fler barn fick inte de två. Efter det vände de två sig mot mera översinnliga värden

och en varm religiositet kom för framtiden att utmärka Nils Roback och hans hustru.

Sverige hade vid den här tiden fått en ny kung, Karl XII som vid 15 års ålder övertog tronen. Krig, med allt lidande som det för med sig, blev förtecken för hela hans tid som kung. Då det stora Nordiska kriget bröt ut år 1700 kallades Nils, som så många andra svenskar, in till militärtjänst. Tillsammans med sina bröder och c:a 10 500 andra soldater skeppades Nils under svåra förhållanden över från Karlshamn till Baltikum efter att Tsar Peter anfallit Svenska Livland och Svenska Ingermansland. Föga kunde Nils ana att han aldrig skulle återse sin älskade Brita.
I november, samma höst som de anlänt stod det första stora slaget. Vid Narva besegrade svenskarna den tre gånger större ryska hären. Priset för segern var 600 – 700 stupade karoliner och ännu fler sårade medan cirka 12 000 ryssar stupade.

Under de kommande åren följde Nils den svenska hären genom polska obygder in i det ryska riket. Umbärandena var stora. Det saknades ofta proviant och utrustning. Ryssarna anklagades för stor grymhet medan de använde sig av ”den brända jordens taktik” men svenskarna var säkert inte mildare när det gällde att hämnas eller att pressa fram proviant. Nils deltog i sitt regementes alla aktioner och fullgjorde en karolinsk krigares hårda plikter på ett förtjänstfullt sätt och befordrades 1706 från sergeant till sekundfänrik vid Västra Härads kompani.

Vintern 1708 var mycket kall och i både ryttarförbanden och infanteriet drabbades befäl och meniga av förfrysningar. Omkring jul frös många ihjäl och fältskären arbetade dag och natt med att amputera armar och ben. Det var en så ”faslig kiöldh” att man inte ens kunde hålla juldagspredikan.

Våren 1709 fortsatte som tidigare år med marscher, strider och skärmytslingar allt i den svenska kungens jakt efter tsar Peter. Den 28 juni beseglades den svenska armens öde vid Poltava. 8 000 svenska soldater dog och 2 600 togs tillfånga. Nils Roback var en av de som undkom slaget med livet i behåll. Tillsammans med resterna av de överlevande svenskarna retirerade han men tre dagar senare infångades han tillsammans med resterande 13 000 soldater och 7 000 civilister vid Perevolotjna. Han har själv berättat ”*iag blef efter den olyckeliga Pultaviske actionen under ryssarna uti accordet wid Nieperströmen fången den 1 Julij 1709*”.

Innan fångarna skickades till olika fångläger i Sibirien och andra delar av landet firade tsar Peter segern med en stor triumfmarsch genom Moskva. De svenska fångarna tvingades att tåga genom staden utsatta för moskvabornas spott och spe. På stora plakat och i olika tablåer hånades den svenska armén, speciellt kungen, för feghet och inkompetens. Nils Roback har själv berättat ”*Med andra fångar fördes jag först till Muskow, och i januari 1710 till staden Outsa, widare till Seberien i maj månad 1711, till staden Tobolsko, dit wij anlände i December samma åhr*”.

Nils och flera hundra andra svenska officerare och kvinnor och barn som följt med trossen fick stanna i Tobolsk under sin fångenskap där de behandlades relativt bra av fursten Gagarin, Sibiriens guvernör. Många utbildade sig till hantverkare och en svensk kyrka byggdes där barnen fick undervisning. Med all säkerhet fungerade den skrivkunnige och religiöse Nils som lärare för barnen.

Sommaren 1721 undertecknades freden med ryssarna och i januari 1722 började krigsfångarna släppas. Löjtnant Bror Rålamb ledde en av de hemvändande kolonnerna och lyckades med oerhörda ansträngningar få loss de flesta av sina kamrater från deras ryska arbetsplatser. Nils Roback var sannolikt en av dessa och en av de sista som lämnade Ryssland. Den 23 februari 1723 nådde han Stockholm. Han hade då varit borta i 23 år.

Åldrad, sliten, utblottad och med vacklande hälsa kom han tillbaka till ett Sverige som inte var särskilt intresserade av de frigivna krigsfångarna. Nils stannade inte i Stockholm utan fortsatte hem till Tuna och Högsby i Småland. Väl hemma kunde han konstatera att många hade dött, bland andra hans kära hustru och de unga såg honom bara som en konstig främling.

Nils återinträdde nu i tjänst. Han hade fått en befordran till premiärfänrik och fick sin forna officerslön. Han fick ”honoris causa löjtnants karaktär” och återinsattes som fänrik i Konga kompani tillhörande Kalmar regemente. I regementets ”Lista på Expectancelön för 1724” heter det bland annat: ”-af orsak att Fänriken Nils Roback, som i Febru. Månad 1723 ur Fångenskapen hemkommit och gått till sin förra Indelt lön, har likmätigt 1723 års förklaring om Lönerne, att njuta sin fulla lön ifrån Mars Månads begynnelse”. Men ålder och krämpor hade gjort honom mindre tjänsteduglig. I mars 1726 erhöll han K. Maj:ts nådiga avsked efter befordran till löjtnant och sedan kapten. Han fick dessutom ”en ej alltför riklig gratial från Vadstena krigsmanshuskassa”.

Rotlös i sin nyvunna frihet greps Nils Roback av längtan efter sitt barndomshem Klemmestorp i Tuna. Rusthållet var skrivet på hans åldrige halvbror Aron men denne avstod villigt rusthållet till Nils. Han levde ett tillbakadraget liv men blev med åren alltmer skröplig och ansatt av krämpor. Han umgicks mest med sin gamla vapendragare från fångenskapen i Ryssland, Erik Millberg och kyrkoherden i Tuna, Daniel Drangel. Våren 1738 blev Nils så sjuk att han beredde sig för döden och upprättade ett testamente. Där beskrev han utförligt om hur han ville ha sin begravning och hur kvarlåtenskapen skulle fördelas. ”Fänriskan Hult på Grönelid och pastorskan Drangel i Tuna skulle svepa hans lekamen och som gottgörelse härför vardera bekomma en silversked. Daniel Drangel och Robacks ”trogne vän och kamrat” Erik Millberg skulle draga försorg

om en hederlig begravning och bärarna, tio eller tolv till antalet, erhålla en riksdaler specie till mans. Kaptenens kvarlevor skulle nedsättas i Tuna kyrka och familjens där ägande ärvda gravställe. För likpredikan och nedskrift av personalier om Roback skulle Drangel erhålla 30 daler silvermynt, medan till kyrkan skulle gå 20 daler samt till socknens fattiga två tunnor säd och tio daler silvermynt. Tjänstefolket på Klemmestorp skulle, förutom innestående lön, bekomma ”någon skänk”, medan till begravningsomkostnad anslogs en summa av 100 daler silvermynt. All övrig kvarlåtenskap i penningar och lösören, grödan till laga fardag inberäknad, testamenteras och föräras till Millberg och Drangel, medan Robacks syskon skulle ”taga och behålla rusthållet för sig och sina barn med dess mondering”.”

Nils Robacks dagar var dock inte tillända utan han tillfrisknade och levde ytterligare några år. I januari 1743 skrev han ett nytt testamente som till stora delar var identiskt med det förra. Dock uteslöt han sina syskon och deras barn från att ärva Klemmestorp och de ersattes med mindre penningsummor. I stället kom kyrkoherden Drangel att ärva rusthållet. Orsaken kan ha varit att han var besviken på sina syskon vilket kan uttolkas ur testamentet *”- jag annars uti min sjukdom ej vetat det ringaste råd att tillgå, helst mina egna syskon mig aldrig det ringaste efterhört”*.

1743 avled så Nils Roback och begravningen skedde i enlighet med hans önskningar. Det verkar dock som om kyrkoherden försummat att skriva ner dennes livshistoria. I vart fall har den inte kunnat spåras för eftervärlden. Men en ljuskrona i Tuna kyrka minner ännu om karolinen Nils Robacks livsöde. Den är en minnesgärd till kyrkan av de båda kära vännerna Erik Millberg och Daniel Drangel som den gamle krigaren så frikostigt kommit ihåg i sitt testamente.

I mitten av 1990-talet passerade jag, min hustru och åldriga mamma Tuna kyrka en varm sommardag. Vi hade hört talas om ljuskronan och tänkte att det kunde var trevligt att se minnet efter den gamla släktingen. När vi kom fram pågick konfirmation så vi fick vänta tills den var över.

Då fångade jag upp kyrkvaktmästaren och berättade valda delar om Nils Roback och ljuskronan. Jag bad om att få låna en trappstege för att klättra upp och se om det fanns någon inskription på den. Vinglande högst upp medan hustrun försökte hålla stegen så stadigt som möjligt kunde jag på den första ljuskronan räknat från orgelläktaren läsa ”*Lemnadt till Tuna kyrka åt minne av Captainen Nicolaus å Klemmestorp 1743 av Eric Mihlberg och Daniel Drangel*”. Medan balansakten pågick kom kyrkoherden med bestämda steg fram till oss. Med myndig stämma frågade han ”Vad pågår här?”

I ett påkommet infall svarade jag att ljuskronan var finansierad av en gammal släkting och att jag nu ville ha den tillbaka. Kyrkoherden som inte hunnit finna sig svarade ”jaha, det går väl för sig”. Det ska sägas att ljuskronan fortfarande hänger där den ska, nämligen i Tuna kyrka.

Gunnar Jakobsson

(Nils Roback var min morfars mormors mormors farfars farbror)

Källor:
Harry Hector, En släktkrönika från Småland
Elsy Carlsson Tuna Hembygdsförening, Tuna – en smålandssocken
Alf Åberg, Den Svenska historien, del 8
Arkiv digital
www.mattiasloman.se
http://www.hembygd.hogsby.net/pdf/roback.pdf
Författarens egna upplevelser

Tuna kyrka. Kyrkokartan.se